

Η δημιουργική, αλλά παράλληλα και τραγική πορεία της εβραϊκής κοινότητας στην Κρήτη, η σχέση της με τους χριστιανικούς και μουσουλμανικούς πληθυσμούς και τις τοπικές Αρχές αναδείχθηκε στην πολύ ενδιαφέρουσα επιστημονική ημερίδα με θέμα “Η εβραϊκή παρουσία στην Κρήτη, 19ος - 20ός αι.” που έγινε στις 13.10.2019. Η ημερίδα οργανώθηκε από το Ιστορικό Αρχείο Κρήτης, με συνδιοργανωτή την Κ.Ε.Π.ΠΕ.ΔΗ.Χ. - Κ.Α.Μ. και την Περιφέρεια.

«**Ανασυγκροτώντας μια απουσία: οι Εβραίοι στα Χανιά της Κρήτης (19ος-20ος αι.)**» ήταν το θέμα της εισήγησης της **Δάφνης Λάππα**, ιστορικού μεταδιδασκαρικής Ερευνήτριας στο Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών-Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας και της **Κατερίνας Αναγνωστάκη**, υποψήφιας διδάκτορος Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Ξεκινώντας την εισήγησή τους από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, οι δύο επιστήμονες σημείωσαν πως ήταν μια περίοδος μεγάλων εντάσεων για την Κρήτη. «Οι εξεγέρσεις των χριστιανών ενάντια στην Οθωμανική διοίκηση με αιτήματα κοινωνικού και εθνικού χαρακτήρα είναι συνεχείς, οι διακοινοτικές σχέσεις τεταμένες. Μέσα σε αυτό το σκηνικό έντασης μια σειρά από πρωτοβουλίες της εβραϊκής ελίτ υποδεικνύουν την προσπάθειά της να εδραιώσει την παρουσία των εβραίων στην πόλη των Χανίων: συγκροτεί μια τοπική επιτροπή της γαλλικής Alliance Israélite Universelle (1874), στέλνει αντιπρόσωπο στη Γενική Συνέλευση της Κρήτης (1875), ανακαινίζει τη μεγάλη Συναγωγή Σαλόμ (1880). Ο εβραϊκός πληθυσμός της πόλης διπλασιάζεται: στα 1818 ζουν στην πόλη περίπου 200 άνθρωποι, το 1881, καταγράφονται 520. Κι ωστόσο η απόσταση που χωρίζει τους Εβραίους από τις χριστιανικές επιδιώξεις κάνει τη θέση τους στο νησί όλο και πιο επισφαλής. Η επισφάλεια αυτή δεν παύει με την ίδρυση της Κρητικής Πολιτείας κι οδηγεί σημαντικούς αριθμούς χριστιανών, μουσουλμάνων και εβραίων στην μετανάστευση. Τότε δημιουργείται μία διασπορά Χανιωτών εβραίων σε ακμάζουσες πόλεις της ανατολικής Μεσογείου (Σμύρνη, Αλεξάνδρεια, Κάιρο). Η διασπορά αυτή φαίνεται να συντήρησε οικογενειακές και, ενίοτε, επιχειρηματικές επαφές με την Κρήτη για τις επόμενες δεκαετίες».

Μετά την ένωση με την Ελλάδα οι κ. Λαπά και Αναγνωστάκη τόνισαν πως «οι εβραίοι που παρέμειναν στο νησί κλήθηκαν να διαχειριστούν τη θέση τους στο Ελληνικό κράτος μετά το 1913. Η διαδικασία ένταξης των μη χριστιανορθόδοξων πληθυσμών στην Ελλάδα δεν ήταν αυτονόητη. Αφενός, το ίδιο το κράτος κρατούσε αποστάσεις από τους μουσουλμάνους και τους εβραίους των Νέων Χωρών, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να αποχωρήσουν από τις ιδιαίτερες πατρίδες τους εφόσον δεν επιθυμούσαν την ελληνική υπηκοότητα. Αφετέρου, ο ίδιος ο χριστιανικός πληθυσμός αντιμετώπιζε με δυσπιστία την συμπερίληψη μη χριστιανών ορθόδοξων στο «ελληνικό έθνος». Βέβαια, η καθημερινότητα των κατοίκων των Χανίων οριζόταν και από ταξικούς όρους, που δημιουργούσαν διαθρησκευτικές συναναστροφές. Η αστική και η εργατική τάξη της πόλης είχαν εξίσου θρησκευτική ποικιλομορφία.

Το τέλος της χανιώτικης εβραϊκής παρουσίας ήρθε με την μαζική σύλληψή τους από τον ναζιστικό στρατό, 20 Μαΐου 1944. Είχαν προηγηθεί καταγραφές όλων των εβραίων και αντισημιτικά μέτρα. Η υπόλοιπη κοινωνία, οι τοπικές αντιστασιακές οργανώσεις και η τοπική αυτοδιοίκηση δεν επέδειξαν αντανακλαστικά προστάσιας αυτού του πληθυσμού της πόλης, με εξαίρεση μεμονωμένες περιπτώσεις. Οι περίπου 270 άνθρωποι που συνεληφθησαν φυλακίστηκαν για περίπου 15 ημέρες κι έπειτα, μέσω Ηρακλείου, φορτώθηκαν στο πλοίο «Τάναϊς». Λίγες ώρες μετά τον απόπλου, το κομβόι τορπιλίστηκε από βρετανικό υποβρύχιο κι όλοι οι αιχμάλωτοι πνίγηκαν».

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ

«Τα μεταπολεμικά χρόνια βρήκαν την πόλη των Χανίων με ελάχιστους εβραίους» τόνισαν οι εισηγήτριες, συμπληρώνοντας πως «άμεσα ανέκυψε το θέμα της διαχείρισής των περιουσιών που άφησαν πίσω τους. Ελάχιστοι επιζώντες και αρκετοί κληρονόμοι εβραιοκρητικών που είχαν μεταναστεύσει στις αρχές του 20ού αιώνα κινήθηκαν κυρίως μόνοι τους για να ανακτήσουν τα δικαιώματά τους σε αυτές. Όσοι κατάφεραν να πάρουν πίσω τις περιουσίες τους επέλεξαν να τις πουλήσουν με κακούς όρους, συχνά στους καταπατητές τους, καθώς ήταν αδύνατο να εισπράξουν ενοίκια. Παράλληλα η συγκρότηση τοπικού γραφείου του Οργανισμού Περιθάλψεως και Αποκαταστάσεως Ισραηλιτών Ελλάδος στα Χανιά (ΟΠΑΙΕ, 1950) με σκοπό να εκμεταλλευτεί εκείνες τις εβραϊκές περιουσίες που είχαν μείνει χωρίς κληρονόμους προς όφελος των μεγάλων εβραϊκών κοινοτήτων που ανασυγκροτούνταν, κατέστησε τελικά την ατομική διεκδίκηση και την συλλογική ανασυγκρότηση δύο ανταγωνιστικές διαδικασίες».

Σε μια **φωτογραφική περιήγηση** στην “Οβραϊκή” με ως επί το πλείστον δικό του φωτογραφικό υλικό προχώρησε ο ιστοριοδίφης κ. **Μανώλης Μανούσακας**. Στην εισήγησή του παρουσίασε φωτογραφικό υλικό από τις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι τις δεκαετίες του ‘60 και του ‘70. Ανάμεσα τους και μια αεροφωτογραφία του ‘37 από το αρχείο του στρατού που δείχνει πώς ήταν η συνοικία της “Οβραϊκής” πριν καταστραφεί σε πολύ μεγάλο βαθμό από τους βομβαρδισμούς του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου. Ο κ. Μανούσακας περιέγραψε τη συνοικία και έδειξε τμήματα της με βάση το φωτογραφικό υλικό της

εποχής.

ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ

Στον **αντισημιτισμό στο λόγο και την πρακτική των τοπικών αρχών στην κατεχόμενη Κρήτη** αναφέρθηκε ο διδάσκων του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης κ. **Γ. Σκαλιδάκης**. «Στην κατεχόμενη Κρήτη, ο αντισημιτικός λόγος και πρακτική αναδύθηκε ως συνδετικό στοιχείο μεταξύ της γερμανικής στρατιωτικής διοίκησης και των τοπικών Αρχών. Από την αρχή της γερμανικής κατοχής υπήρξε στοχοποίηση της εβραϊκής κοινότητας με εναντίον της μέτρα από τις γερμανικές στρατιωτικές αρχές, πράγμα που λειτούργησε ως καταλύτης για την ανάπτυξη αντισημιτικής προπαγάνδας στον Τύπο από μέρος του τοπικού πολιτικού προσωπικού και κρατικών στελεχών. Στην περίπτωση της Κρήτης έχει ενδιαφέρον η χρήση και εργαλειοποίηση της κατηγορίας του «Εβραίου» ως του απόλυτου εχθρού, χρήση που συνδυάζει τις θρησκευτικές προκαταλήψεις με τον ναζιστικό βιολογικό ρατσισμό και τα κηρύγματα εναντίον της πλουτοκρατίας και του μπολσεβικισμού» σημείωσε ο κ. Σκαλιδάκης. Στη συνέχεια της εισήγησής του υπογράμμισε πως «αρχικά στόχος ήταν ο συνδυασμός της θρησκευτικής πίστης και λαϊκών προκαταλήψεων με τον ναζιστικό αντισημιτισμό μέσα από άρθρα κυρίως του τότε νομάρχη Ηρακλείου -και αργότερα Γενικού Διοικητή Κρήτης- Ιωάννη Πασσαδάκη. Επίσης, ο «διεθνής εβραϊσμός» ταυτίστηκε κυρίως με τον «αντίχριστο μπολσεβικισμό», και διαμέσου αυτού με τον «σλαβισμό», δηλαδή με την Σοβιετική Ένωση, αλλά και τον από Βορρά εθνικό κίνδυνο, σε ένα αμάλγαμα που θυμίζει την επίσης την ίδια εποχή εμφανιζόμενη έννοια του «εαμβούλγαρου». Λόγω όμως της ιδιαίτερης δραστηριότητας των Βρετανών στην κατεχόμενη Κρήτη, θα εμφανιστεί και η έννοια των «αγγλοεβραίων». Από το 1943 η ναζιστική προπαγάνδα απεικόνιζε τον «διεθνή εβραϊσμό» ως τη συγκολλητική ύλη μεταξύ των ΗΠΑ, της Μεγάλης Βρετανίας και της Σοβιετικής Ένωσης. Αν και ως τότε στην Κρήτη ο κύριος στρατιωτικός εχθρός ήταν οι Βρετανοί, μετά την διακήρυξη της Καζαμπλάνκα, η αξονική προπαγάνδα στόχευε τους Συμμάχους συνολικά ως όργανα του πραγματικού εχθρού, του «διεθνούς εβραϊσμού». Στην τοπική εκδοχή της αντισημιτικής προπαγάνδας λοιπόν, ο παραδοσιακός θρησκευτικός αντισημιτισμός συνδεόταν με τον ναζιστικό πολιτικό αντισημιτισμό σε ένα φριχτό συνοθύλευμα. Οι τοπικές αρχές πρωτοστάτησαν στην προπαγάνδα αυτή και σε πρωτοβουλίες εξάπλωσης του αντισημιτισμού με αποτέλεσμα τη μεταμόρφωση μεν των «Εβραίων» σε αφηρημένα σύμβολα του Κακού, αλλά και τη στοχοποίηση και καταστροφή των Εβραίων συμπατριωτών μας».

ΠΗΓΗ: hanoiika-nea.gr, 14.10.2019